Vol

ges

Licence No. 644, dated 3-9-1949

Vol. XXII Part II (Half Yearly

JOURNAL

OF

THE KERALA UNIVERSITY ORIENTAL RESEARCH INSTITUTE AND MANUSCRIPTS LIBRARY

EDITOR

Dr. K. RAGHAVAN PILLAI

A. D. 1979 / M. E. 1154

S. E. 1901

urnal of the Criental Research Institute and Manuscripts Library.
Half yearly)

Vol. XXII – Part II

EDITOR

Dr. K. Raghavan Pillai,
B. A. (Hons) Ph. D. (Lond)
Director and Professor of Sanskrit,
O. R. I. and Mss. Library, University of
Kerala, Trivandrum.

Published in April 1979
No. of Copies 250
Printed at Vijnanabhavan Printers,
Manacaud, Trivandrum-9.
Annual Subscription Rs 10/–

PUBLISHERS,

O. R. I. and Mss. Library,
University of Kerala,
Kariavattom, Trivandrum.

CONTENTS

PART—A

PART—B

गुरुवायुपुरेशाष्टकम्

नारायणाच्युत हरे नरकप्रमाथिन्
नाथ त्वमेव शरणं करुणापयोधे ।
आरोग्यसम्पदमनुग्रहमर्पयन् मे
देव प्रसीद गुरुवायुपुरेश विष्णो ॥ १ ॥

मञ्जुस्फुरन्मकरकुण्डलशोभिगण्डं
मन्दस्मितामृतमनोज्ञमुखेन्दुबिम्बम् ।
वन्दे विलोलवनमालभुजान्तरं त्वां
देव प्रसीद गुरुवायुपुरेश विष्णो ॥ २ ॥

मायूरपिञ्छपरिलाञ्छितकेशव (न्धं)
बन्धूकशोणरुचिपाणिपदाधरोष्ठम् ।
ध्यायामि कोमलकलायनिभं वपुस्ते
देव प्रसीद गुरुवायुपुरेश विष्णो ॥ ३ ॥

शङ्खारिपङ्कजगदाङ्कचतुर्भुजीकं
संसक्तसार (ध?सन) नूतनपीतचेलम् ।
चित्ते विभातु मम कृष्ण तव स्वरूपं
देव प्रसीद गुरुवायुपुरेश विष्णो ॥ ४ ॥

This stotra in praise of ShriKrishna the deity of Guruvayoor temple in Kerala is taken from the Ms.No.6863.of OR I and Mss. Library.

अद्वैतसान्द्रममलं कमलाधिवासं
सत्त्वात्मकं सततभास्वरमप्रमेयम् ।
वन्दे भवन्तमतिकाममनन्तमाद्यं
देव प्रसीद गुरुवायुपुरेश विष्णो ॥ ५ ॥

दोषत्रयव्यतिकरप्रभवान् गदान् मे
हातुं गुणत्रयतनो भगवन् (मिमेथा ?)।
दासोऽस्मि ते दनुसुतान्तक दीनबन्धो
देव प्रसीद गुरुवायुपुरेश विष्णो ॥ ६ ॥

त्वं मे गतिस्त्वमसि केवलदैवतं मे
त्वं मे समस्तमपि जन्मफलं मुरारे ।
त्वं मे चकास्ति हृदि सर्वचराचरात्मन्
देव प्रसीद गुरुवायुपुरेश विष्णो ॥ ७ ॥

श्रीकृष्ण माधव जनार्दन वासुदेव
श्रीकान्त कान्तवपुषे शरणं नमस्ते ।
व्याधीनपाकुरु दुरार्तिकृतोऽखिलान् मे
देव प्रसीद गुरुवायुपुरेश विष्णो ॥ ८ ॥

धातुरत्नावली

Contd. from Vol. XXII — Part I

ताडे ताटयतीति चौ, शपि नुमा तण्डेत, हिंसाभिदो-

स्तोडेत् तुण्डत इत्युभौ शपि कुटादित्वात् तुडेदित्यपि ।

चौ वाग्दीपनयोरतोडयद,वज्ञायामतोडद् भवे --

च्छप्येवाथ वधे कुटादिपठिताभ्यां द्वौ द्रुडेद् द्रूडति ।। १५५ ।।

व्यक्तवाचि पडेद् गत्यां पण्डते तङ्युभौ शपि ।

नाशने पण्डयेत् पण्डेत् पण्डयेत त्रयोऽपि चौ ।। १५६ ।।

शपि चौ पिडि सङ्घाते पिण्डेतेति तङादिमे ।

अपिपिण्डत पिण्डेदप्यपिपिण्डद(था)न्तिमे ।। १५७ ।।

पिड शब्दसङ्घयोः शपि पेडेदथ पीड बाधगाहनयोः ।

चौ ह्रस्वेऽपीपिडदिति चङयेव स्यात् पिडेरपि णौ ।। १५८ ।।

---

१५५ तड आघाते X. उ. तडि ताडने I. आ. तुडृ तोडने I. प. तुडि तोडने I. आ. तोडनं 'दारणं हिंसनं वा तत्' प्र. तुड तोडने VI. प. कुटादिः । तुड भाषा(सा)र्थ. X. उ. प्र. तुडि इति मैत्रेयः । मा. 'तोडृनादरे' क. १५९. 'तोडृ अनादरे' प्र. क. 'द्रुड द्रूड निमज्जने' प्र. क. 'दुड् द्रुड् शि मज्जने' क. १६०. वधार्थो न दृष्टः ।

१५६ 'पठ व्यक्तायां वाचि I. प. डान्तं पडति' प्र. पडि गतौ I. आ. पडि नाशने X. उ.

१५७ पिडि संघाते I. आ. पिडि संघाते X. उ.

१५८ 'पिट शब्दसंघातयोः I. प. पिट शब्दे अर्थभेदात् द्विः पाठः । पिड इत्येके' क्षी. 'पीड अवगाहने X. उ. मा. 'पीड गहने X. उ. गहनं बाधनम्' क्षी. 'बाधन-गाहनयोरिति द्रुमे' प्र. 'पीडृक् बाधगाहे' क. १६१.

खण्डमर्दनयोर्द्वाभ्यां क्रमात् पुण्डति पोडति ।
छेदनोत्सर्गयोर्द्वाभ्यां कुटादौ पु(ट ? ड)ति क्रमात् ॥ १५९ ॥

परिहासे सनिन्दोक्तौ परितो भाषणेऽपि च ।
भण्डते शपि कल्याणे चौ भण्डयति भण्डति ॥ १६० ॥

भूषायां मण्डति विभाजने मण्डेत तङ्यसौ ।
शपि द्वावथ भूषायां चौ मण्डयति मण्डति ॥ १६१ ॥

शुद्धिन्यग्भवनार्थयोः शपि नुमा मुण्डेन्न चौ मर्दन—
च्छिद्योर्मुण्डति मुण्डयेत मुड उत्सर्गे कुटादौ मुडेत् ।
खण्डे मुण्डति मर्दने पुनरमोडद् द्वौ शपीमावथो
मृड्नातीति विमर्दमोदनमुदास्वन्त्ये मृडेदित्यपि ॥ १६२ ॥

---

१५९ 'मुडि खण्डनप्रमर्दनयोः इति कण्ठः' पुरुषकारः (P. 64.) 'पुडीत्येके' क्षी. (P.55.) I. प. 'पुडेति शाकटायनपाठः' मा. पुड छेदने पुड उत्सर्गे VI. प. कुटादिः ।

१६० 'भडि परिभाषणे I. आ. तच्च परितो भाषणं सनिन्दवचनं वा । परिहास इत्येके' प्र. भडि कल्याणे X. उ.

१६१ मडि भूषायाम् I. प. मडि विभाजने I. आ. मडि भूषायाम् X. उ.

१६२ 'मुडि मार्जने I. प. शुद्धिन्यग्भावौ तत्' प्र. 'चुडि च्छेदने मुडि मर्दने च' X. उ. प्र. क. 'मुडि च्छिदि मर्दे' क. १६३. 'पुड उत्सर्गे VI. प. कुटादिः । मुड इत्यात्रेयः' मा. मुडि खण्टने I. प. 'मुट प्रमर्दने I. प. मुडेति धनपालः' मा. मृद क्षोदे IX. प. मृड च. मृड सुखे च इति केचित् । मृड सुखने इत्यपरे' मा. मृड सुखने VI. प.

चौर्ये रुण्डत्यथोन्मादे हेलनेऽपि च रोडति ।
रोड्योरथ रुड स्नाने रुडेदिति कुटादितः ।। १६३ ।।

उत्क्षिप्यलण्डयत लण्डति, दीपनोक्त्यां
चेमां,वलीलडदलीलडतोपसेवे ।
(पीडा ? वीप्सा)र्थिनस्तु तङ्लीलडतेति चौ वि–
लासे लडेदिति शपि क्वचिदस्य मित्त्वम् ।। १६४ ।।

श्लेषे कुटादावलुडद् विलोटने
लोडेच्चुरायां शपि रुण्डतीति हि ।
अलोडदित्युन्मदने, विभाजने
वण्डेत, चौ वण्डति वण्डयेदुभौ ।। १६५ ।।

स्युः शपि विशीर्णतायां स्फोडेत् स्फुण्डेत्तथास्फुडदिरित्त्वात् ।
संवरणे स्फुडति परीहासे चौ स्फुण्डयेत् स्फुण्डेत् ।। १६६ ।।

---

१६३ रुडि स्तेये I. प. रोडृ उन्मादे I. प. 'रोडृ अनादरे I. प.' प्र. 'रौडृ' मा. रुड स्नाने न दृष्टः ।

१६४ ओ लडि उत्क्षेपणे X. उ. लडि भाषा(सा)र्थः X. उ. लड उपसेवायाम् X. उ. 'लड ईप्सायाम् X. आ. लाडयते' प्र क. "लड ङ क् वीप्से' क. १६५. लड विलासे I. प. 'जिह्वोन्मथने लडिः' घटादिः ।

१६५ लुड् संश्लेषणे V_I. कुटादिः । लुड विलोडने I. प. 'लुटि स्तेये I. प. लुडि इत्यपरे' धातुकाव्यव्याख्यायां पाठभेदः । लोडृ उन्मादे I. प. वडि विभाजने I. प. वडि विभाजने X. उ.

१६६ 'स्फुटिर् विशरणे I. प. स्फुट स्फुटि स्फट इत्येके' प्र. डान्तपाठो न दृष्टः । इरित्त्वाद् वा अङ । अङभावे अस्फोटीदिति । स्फुड संवरणे VI.प. स्फुडि परिहासे X. उ. 'स्फुड शि वृत्यां, स्फुडिङ् फुल्ले, स्फुटिक् नर्मणि क. १६८.

गत्यनादरयोर्हिण्डेतान्त्ये हेडेत तङ्युभौ ।
वेष्टनाक्रोशयोर्हेडेद् वेष्टने मिदमी शपि ॥ १६७ ॥

सङ्घाते हुण्डेत गत्यामहोडि-
ष्टाहूडिष्टानादरे होडते तङ ।
गत्यां होडेद्धूडतीत्यप्यहोड-
च्छप्येते सङ्घाप्लवे शे हुडेत् स्यात् ॥ १६८ ॥

प्राणेऽण्येत रवे शप्यणेत् कणेदन्तिमस्तु गत्यां च ।
तत्र मिता कणयेदथ निमीलने काणयेदिति (चौ) ॥ १६९ ॥

चौ सङ्कोचामन्त्रणयोः कुणापयेदुपकृतौ रवे च कुणेत् ।
सङ्कोचे कूणयते तङि चौ कुणापयेत् कथादिपुकि ॥ १६० ॥

ग्रहणे नुमि घुण्णेत भ्रमणे घोणेत घूर्णते द्वौ स्तः ।
शप्येतेऽथान्त्यार्थे घुणेदघूर्णत् तुदादौ द्वौ ॥ १७१ ॥

---

१६७ हिडि गत्यनादरयोः I. आ. हेडृ अनादरे I. आ. हेड वेष्टने I. प. घटादिः । आक्रोशार्थो मृग्यः । मित्त्वफलं हिडयतीत्यादौ ह्रस्वः ।

१६८ हुडि सङ्घाते I. आ. 'हुड् हूड् हूड हूडृ गतौ' क. १६८. होडृ अनादरे I. आ. होडृ गतौ I. प. हूड् गतौ I. प. 'हुड् शि तु मग्ने हूडिङ् च संघे' क. १६८.

१६९ अण प्राणने IV. आ. अण शब्दे I. प. कण शब्दे I. प. कण गतौ I. प. घटादिः । कण निमीलने X. उ.

१७० कुण आमन्त्रणे X. उ. कूण संकोचने X. उ. उभावदन्तौ कथादी । कुण शब्दोपकरणयोः VI. प.

१७१ घुणि ग्रहणे I. आ. घुण भ्रमणे I. आ. घूर्ण भ्रमणे I. आ. घुण भ्रमणे VI. प. घूर्ण भ्रमणे VI. प.

तनादौ दीपने घर्णोत्यघर्णुत घृणोत्यपि ।
घृणुते चेति चत्वारो ग्रहणे शपि घृणते ।। १७२ ।।

दाने हिंसनगत्योश्च द्वाभ्यां शप्यचणत् क्रमात् ।
आद्याण्णौ चणयेदन्त्याच्चणयेच्चाणयेदुभौ ।। १७३ ।।

छेदे चुणेत् कुटादौ चौ सङ्कोचे चूणयेदिति ।
चूर्णयेदप्ययं प्रेरणेऽपि स्याद् धातुयुग्मतः ।। १७४ ।।

कौटिल्ये शे तुणेच्चौ पूरणे तूणयते तङि ।
सङ्कोचे तूणयेत् तूणापयेदन्त्यः कथादिगात् ।। १७५ ।।

शुभकर्मण्यपुणच्चौ सङ्घाते पूणयेत पूणयति ।
शपि रवगत्योर्द्वाभ्यामरणत् गत्यां मिता रणयेत् ।। १७६ ।।

---

१७२ घृणु दीप्तौ VIII. उ. उप्रत्ययनिमित्तो लघूपधगुणः 'संज्ञापूर्वको विधिरनित्य' इति न भवतीति मैत्रेयादयः । भवतीत्यन्ये, अतो रूपद्वयम् । घृणि ग्रहणे I. आ.

१७३ 'चण शब्दे, चण् मि गतौ हिंसे' क. १७३. हिंसार्थो द्रुममात्रदृष्टः । णिचि 'ह्रस्वो मिर् वा इति' (क. ११) णिचि विकल्पेन ह्रस्वः ।

१७४ 'शि चुण् छिदि' क. १७५. चुण् नान्यत्र । चूर्ण संकोचने X. उ. 'चूण' क्षी. चूर्ण प्रेरणे X. उ.

१७५ तुण कौटिल्ये VI. प. तूण पूरणे X. आ. आकुस्मीयः । 'तूण संकोचने तूणयति' प्र. क. (अदन्तः) 'चूण तूण क् संकोचे' क. १७४. अन्त्यः संकोचार्थः ।

१७६ पुण कर्मणि शुभे VI. प. 'पूणक् संघाते' क. १७६. पूण नान्यत्र दृष्टः । रण शब्दार्थः I. प. रण गतौ I. प. घटादिः ।

भुक्तावववर्णोद् वृणुतेऽवृणोदव-
णंतापि चौ पूरणवर्णनार्थयोः ।
अवर्णयद् वर्णकृतौ गुणोक्तिवि-
स्तृतोश्च वर्णापयते कथादिगात् ।। १७७ ।।

दाने शपि श्रणेदस्य णौ पुनः श्रणयेन्मितः ।
चौरादिकस्य मित्त्वाभावेन श्राणयतीत्यपि ।। १७८ ।।

शप्यन्तेदिति बन्धने, सततगत्यां स्यादतेन्निग्रहे
सन्देहे व्यपनीतिनाशनचिकित्सादौ चिकित्सेदिति ।
ज्ञाने छान्दसतश्चिकेत्यथ निवासे केततीमे किते:
केतेः केतयते कथादिषु निमन्त्रामणश्रा(स्रा)वणे ।। १७९ ।।

---

१७७ 'वृणु अदने VIII. उ. वर्णोति वर्णुते, वृणोति वृणुते' प्र. क. 'वृण् दुञ् भक्षे' क. १७७. संज्ञापूर्वकविधेरनित्यत्वात् 'पुगन्ते'ति लघूपधगुणस्य वैकल्पिपल्पिकत्वे रूपद्वयसिद्धिः । 'वर्ण वर्णने प्रेरणेऽप्येके' X. उ. प्र. वर्ण वर्णक्रियाविस्तारगुण-वचनेषु X. उ. कथादिः ।

१७८ श्रण दाने I. प. घटादिः । श्रण दाने X. उ.

१७९ अति बन्धने I. प. अत सातत्यगमने I. प. कित निवासे रोगापनयने च I. प. 'अत्र निवासार्थो व्यर्थः । रोगापनयने हि सनुच्यते । संशयनिग्रहापनयन-नाशनादयश्चास्यार्थाः' प्र. 'कित ज्ञाने III. प. चिकेत्ति' प्र. क. 'लिं कित् मतौ' क. १८०. 'कि ज्ञाने' इति माधवः । क्षीरस्वामी किकितावुभौ पठति । किभसयोरनन्तरं-'कित ज्ञाने चिकेति(?) ..... भ्वादौ कित निवासादौ केतति चिकित्सति इति निवासे केततीत्यप्युदाहृमत् । केत आमन्त्रणे X. उ. कथादिः। 'केत श्रावणे निमन्त्रणे च । श्रावणं समयोद्घोषणमिति द्रुमे । निमन्त्रणमाज्ञा । केतयत्यमात्यो जनान् । करदानाय समयं घोषयतीत्यर्थः' । प्र. 'केत त्क मन्त्रणे निश्रावणे' क. १८. 'अपरे तु पुनः पठन्ति केत स्रावणे निमन्त्रणे च' मा.

मुचादौ छेदने कृन्तेद् रुधादौ वेष्टनेऽकृणत् ।
चौ स्युः संशब्दने कीर्तेदचिकीर्तदचीकृतत् ।। १८० ।।

चिन्तासन्धानचैतन्यज्ञानेषु शपि चेतति ।
चावाद्येऽचिन्तयच्चिन्तेदन्त्ये चेतयते तङि ।। १८१ ।।

ग्रन्थे वधे चृतेद् दीप्तौ यौ चर्तयति चर्तति ।
(जु?ज्यु)तिर् जुतृ प्रदीप्तौ शप्यजोतज्जोतते तङि ।। १८२ ।।

गतावैश्वर्येऽप्ययपप्तदैश्वर्ये पत्यते पतेत् ।
शप्श्यन्शप्स्वर्थद्वये चौ पतामास पतापयेत् ।। १८३ ।।

---

१८० कृती छेदने VI. प. - कृती वेष्टने VI. प. कृत संशब्दने X. उ. दीर्घोच्चारणसामर्थ्याण्णिचः पाक्षिकत्वम् । चङि अभ्यासस्य ह्रस्वचुत्वे । धातोरलघुत्वाद् 'दीर्घो लघोः' इत्यभ्यासदीर्घाभावः । अचिकीर्तत् । 'उर्ऋत्' इति उपधायाः वैकल्पिके ऋकारे कृत् अत् । अभ्यासस्य उरदत्त्वम् । सन्यत इति इत्वम् । अलघुपरत्वाद् दीर्घः । अचीकृतत् ।

१८१ 'चिती संज्ञाने I. प. संज्ञानं चैतन्यम् । स्मरणार्थः सन्धानार्थोऽपि मा. चिति स्मृत्याम् X. प. चित संचेतने X. आ.

१८२ चृती हिंसाग्रन्थनयोः VI. प. 'चृत संदीपने X. उ. (विभाषितणिच्) । चर्तयति चर्तति' प्र. क. 'चृत् कि संदीपने' क. १८१. 'ज्युत जुतृ ङ द्युत्यां क. १८१. 'ज्युतृ भासने । ज्योतते' प्र. क.

१८३ पत्लृ गतौ I. प. 'पत् यङैश्ये, पत्लृ ज् गत्यां च' क. १८२. लृदित्त्वादङि अपप्तत् । पत गतौ वा X. उ (अदन्तत्वं णिच्च वा) कथादिः अनेकाच्त्वादाम् ।

यत्ने यतेत शपि चौ संस्कारे परिभवे च यातयति ।
धनधान्यप्रतिदाने निर्यातयतीत्यसावपि चौ ॥ १८४ ॥

वर्तने वर्तते द्यौतादिको वरणसेवयोः ।
वृत्यते दीपनोक्त्योश्चौ वर्तयेद् वर्ततीत्युभौ ॥ १८५ ॥

ष्वर्त स्वर्त गतौ कृच्छ्रजीवने चादिमस्य षः ।
सिष्वर्तयिषते सिस्वर्तयिषेत द्वयस्य चौ ॥ १८६ ॥

वधे शपि क्रथेन्मित्त्वादक्रथ्यक्राथि चिण्युभौ ।
यौ चत्वारि क्रथेत क्राथयेत क्राथयेत् क्रथेत् ॥ १८७ ॥

कुथ कुन्थ श्लेषे श्नि द्वयोरकुथ्नान्नलोपतोऽन्त्यस्य ।
दौर्गन्ध्ये कुथ्यति, शपि हनने च क्लेशने कुन्थेत् ॥ १८८ ॥

---

१८४ यती प्रयत्ने I. आ. यत निकारोपस्कारयोः X. उ. 'परिभवसंस्कारौ तौ' प्र. 'निरश्च धान्यधनयोः प्रतिदाने च' मा.

१८५ वृतु वर्तने I. आ. द्युतादिः । वृतु वरणे IV. आ. 'वृत् वावृत् युङ संभक्तौ वरणे' क. १८३. वृतु भाषा(सा)र्थः X. उ. उदित्त्वाण्णिज्विकल्पः ।

१८६ स्वर्त गत्याम् X. उ. 'षोपदेश इति नन्दी' क्षी. श्वर्तेति माधवः । 'ष्वर्त स्वर्त गत्यां तङ्के' क. १८४.

१८७ क्रथ हिंसायाम् 1. प. घटादिः । 'मित्त्वफलं चिण्णमुलोर्दीर्घो'ऽन्यतरस्याम्' (६-४-९३) इति दीर्घविकल्पः । ग्रन्थ बन्धने इत्यत्र माधवः— 'अत्र देवमैत्रेयौ क्रथ हिंसायामिति स्वरितेतं पठित्वा क्राथयति क्रथति क्रथते इत्याहतुः' । युजादित्त्वाण्णिज्विकल्पः ।

१८८ कुन्थ संश्लेषणे IX. प. 'कुथेति दुर्गः' मा. नलोपः 'अनिदिता'मित्यादिना । कुथ पूतीभावे IV. प. स च दौर्गन्ध्यम् । कुथि हिंसाक्लेशनयोः I. प.

सन्दर्भे यौ ग्रथेद् ग्रन्थेद् ग्राथयेद् ग्रन्थयेद् द्वयोः ।
ग्रथ्नाति श्न्यथ कौटिल्यशाठ्ययोर्ग्रन्थते शपि ॥ १८९ ॥

पथे गतौ शपि पथेत् प्रक्षेपे पाथयेत चौ ।
चावेव पथि गत्यर्थे नुमि पन्थति पन्थयेत् ॥ १९० ॥

दीपनोक्त्योः पोथयेत पोथयेच्चावथ श्यनि ।
हिंसायां पुथ्यति शपि क्लेशनेऽपि च पुन्थति ॥ १९१ ॥

शपि प्रख्यानविस्तारार्थयोस्तङ प्रथते मितः ।
चौ प्रख्याने तथा प्रक्षेपार्थेऽपि प्रार्थयत्यमित् ॥ १९२ ॥

क्लेशनवधयोरमथन्मन्थेन्मान्थेद् द्वयोर्द्वयोरन्त्यौ ।
मथने मथेदमन्थन्मथ्नात्या(द्य)श्शपीतर(:)श्नायाम् ॥ १९३ ॥

---

१८९ ग्रन्थ सन्दर्भे X. उ. युजादिः । ग्रथधातुः युजादौ न दृश्यते । ग्रन्थ सन्दर्भे IX. प. ग्रथि कौटिल्ये I. आ. 'कौटिल्यं शाठ्यं वक्रता वा' । मा.

१९० पथे गतौ I. प. पथ प्रक्षेपे X. उ. पथि गतौ X. उ

१९१ पुथ भाषा(सा)र्थः X. उ. पुथ हिंसायाम् IV. प. पुथि हिंसाक्लेशनयोः I. प.

१९२ 'प्रथ प्रख्याने' I. आ. घटादिः । 'विस्तारेऽप्यस्ति' प्र. प्रथ प्रख्याने X. उ. 'क्षेपेऽपि द्रुमे' प्र. 'पृथ क् । प्रक्षेपे, प्रथ् क च' क. १८७, १८८.

१९३ 'मथ् माथ लुथि कुन्थे' क. १८९. मथि हिंसाक्लेशनयोः I. प. मान्थ हिंसाक्लेशनयोः I. प. मथे विलोडने I. प. मन्थ विलोडने I. प. मन्थ विलोडने IX. प.

मिथृ मेथृ वधे मेधावत्त्वे द्राभ्यां च मेथते मेथेत् ।
विथृ वेथृ याचनार्थे वेथेदुभयोः शपीमे स्युः ॥ १९४ ॥

चौ प्रख्यानयतनयोः श्राथयते मोक्षबन्धहननेषु ।
श्रथति श्राथयते यौ दौर्बल्ये तु श्रथापयति ॥ १९५ ॥

विश्लेषागाधतयोः शप्यश्रन्थत विमोचने ग्रन्थे ।
श्रथ्नात्यथ सन्दर्भे वधे च यौ श्रन्थयेच्छ्रन्थेत् ॥ १९६ ॥

अदि बन्धनेऽन्दति वधे भुक्तावप्यत्ति याचने गमने ।
अर्दति शपि हिंसायां यावर्दतार्दयेदर्देत् ॥ १९७ ॥

---

१९४ मिथृ मेधाहिंसनयोः I उ. मेथृ मेधाहिंसनयोः I, उ. विथृ वेथृ याचने I. आ. आत्मनेपदित्वाद् वेथेदिति चिन्त्यम् ।

१९५ श्रथ प्रयत्ने X. प. 'प्रख्यान इत्यन्ये । प्रतिहर्ष इत्यन्ये' प्र. 'श्रथ मोक्षणे (X. उ. युजादिः) । बन्धने च द्रुमे । हिंसायां चैके । श्राथयति श्रथति' । प्र. 'श्रथ् कि बन्धे मोक्षे वधे' क. १८९. श्रथ दौर्बल्ये X. उ. कथादिः ।

१९६ श्रथि शैथिल्ये I. आ. शैथिल्यं विश्लिष्टतागाधता वा । श्रन्थ विमोचनप्रति–हर्षयोः IX. प. 'प्रतिहर्षो न ज्ञातः' प्र. ग्रन्थ सन्दर्भे IX. प. इत्यत्र 'श्रन्थ इत्यप्येके' प्र. 'श्रन्थ ग्रन्थ सन्दर्भे (X. उ. युजादिः) आद्यो हिंसायां च द्रुमे' प्र. 'श्रन्थ कि दर्भे वधे' क. १९०.

१९७ अदि बन्धने I. प. अद भक्षणे II. प. 'व्यत्यदन्ति वृका मेषान् इत्यादौ हिंसार्थोऽपि' प्र. अर्द गतौ याचने च I. प. अर्द हिंसायाम् X. उ. आधृषीयः ।

रोदाकारणघोरकन्ददथ मिद् वैक्लव्यवैकल्ययो–
न्‍र्नुम् कन्देत कदेत चाऽक्रदत तङ क्रन्देत रोगादिके ।
क्रन्देदत्र गतार्थयोः, सततभावे त्वर्थं आक्रन्दये–
च्चावन्यार्थयुगे क्लदेत शपि च क्लन्देऽन्ययोः क्लन्दति ।। १९८ ।।

शोकार्थे शपि धातुभ्यां क्लिन्दते क्लिन्दतीत्युभौ ।
क्लिद्दू आर्द्रीभाव एष इरिच्च क्लिद्य(ते? ति)श्यनि ।। १९९ ।।

स्नेहनमोचनयोः श्यन्यक्ष्वेदीदक्ष्विदद् द्युतादौ तु ।
क्ष्वेदेत मोहनेऽप्ययमव्यक्तरवे शपि क्ष्वेदेत् ।। २०० ।।

भुक्तौ खादेत् स्थिरतावधयोश्च खदेद्, वधे मुचादिगतात् ।
खिन्दति, दैन्ये खिन्ते खिद्येत श्नंश्यनोः क्रमतः ।। २०१ ।।

---

१९८ कदि क्रदि क्लदि आह्वाने रोदने च I प. 'एते इदितोऽनिदितश्च । वैक्लव्यार्था घटादौ' प्र. 'कदि क्रदि क्लदि वैक्लव्ये I. आ. वैकल्य इत्येके' प्र. घटादिः । अत्र गतार्थयोः आह्वानरोदनयोः । आङः क्रन्द सतत्ये X. प. अन्यार्थयुगे वैक्लव्यवैकल्ययोः । अन्ययोः आह्वानरोदनयोः ।

१९९ क्लिदि परिदेवने I. आ. क्लिदि परिदेवने I. प. क्लिदू आर्द्रीभावे IV. प. 'क्लिद् यूइर् क्लिदि' क. १९४. पुषादित्वान्नित्याङिति अन्यत्र ।

२०० ञिक्ष्विदा स्नेहनमोचनयोः IV. प. इरित्त्वं द्रुमे 'इर् ष्विद् या' क. १९३. ञिक्ष्विदा स्नेहनमोचनयोः I. आ. द्युतादिः । स्नेहनमोहनयोः' क्षी. ञिक्ष्विदा अव्यक्ते शब्दे I. प.

२०१ खादृ भक्षणे I. प. खद स्थैर्ये हिंसायां भक्षणे च I. प. खिद परिघाते VI. प. मुचादिः । खिद दैन्ये VII. आ. IV. आ.

व्यक्तोक्तौ गदतीति स्यान्मेघशब्दे गदापयेत् ।
शब्दे गर्दति शप्येष गर्दयेद् गर्दयेत चौ ॥ २०२ ॥

पूर्वनिकेतनकेल्योश्चौ गूर्दयतेऽजुगर्दताथ शपि ।
केल्यां तङि गुर्दतेऽगूर्दत वासे च गूर्दताद् गुर्दत् ॥ २०३ ॥

चदि आह्लादने दीप्तौ चन्दतीत्यथ याचने ।
चदते चदतीति द्वावेदितो निखिलं शपि ॥ २०४ ॥

संवरणे चौ छन्देच्छन्दयतेऽन्ततः छदापयति ।
यौ छादयति च्छदति च्छदतेऽन्त्यावूर्जने मिता छदयेत् ॥ २०५ ॥

छिदिर् द्वैधीकृतौ छिन्तेच्छिनत्त्यथ कथादिगः ।
छेद द्वैधीकृतौ छेदापयति च्छेदयेदिति ॥ २०६ ॥

---

१०२ गद व्यक्तायां वाचि I. प. स्तनगदी देवशब्दे X. उ. कथादिः । 'गदयति मेघः' प्र. गर्द शब्दे I. प. गर्द शब्दे X. उ.

२०३ गुर्द पूर्वनिकेतने X. उ. गुर्द क्रीडायाम् I. आ. कुर्द खुर्द गुर्द धातूनां 'उपधायां चे'ति दीर्घो वेति द्वैरूप्यम् । 'गुर्द गूर्द क्रीडानिवासयोः I. प. गुर्दति गूर्दति प्र. क. मुद्रिते द्रुमे नेमौ ।

२०४ चदि आह्लादने दीप्तौ च I. प. चदे याचने I. उ.

२०५ छदि संवरणे X. उ. छद अपवारणे X. उ. कथादिः । छद अपवारणे X. उ. आधृषीयः । छदिर् ऊर्जने I. प. घटादिः ।

२०६ छिदिर् द्वैधीकरणे VII. उ. छेद द्वैधीकरणे X. उ. कथादिः ।

दीव्यत्यर्थवमनयोः श्नम्यच्छृणन्त च्छृणत्ति यौ दीप्तौ ।
छर्दयति च्छर्दति चौ वमनार्थे छर्दयत्येव ॥ २०७ ॥

भाषादीपनयोश्चौ नादयतेऽव्यक्तनिस्वने नदति ।
हर्षे नन्दति शब्दे नर्ददुभयोः शपीह चत्वारः ॥ २०८ ॥

कुत्से निन्दति णिदृ णेदृ सन्निकर्षे च नेदते नेदेत् ।
द्वाभ्यामेवमथो शे नुदते नुद(ते? ति)नुदे(त्)त्रयं क्षेपे ॥ २०९ ॥

स्थैर्ये शपि पदति गतौ पद्येत पदापयेत तङ्येव ।
आद्यार्थेऽत्र शपि बदेद् वन्दे(द? ता)भिवादननूतिनतिषु ॥ २१० ॥

(बन्देत?)कल्याणे भन्दयते भन्दति चौ शपि सुखे च भन्देत ।
अंशत्वे शपि भिन्देद् विदारणार्थे भिनत्ति भिन्ते द्वौ ॥ २११ ॥

---

२०७ उछृदिर् दीप्तिदेवनयोः VII. उ. 'दीप्तिवमनयोरित्येके' प्र. छृदी सन्दीपने X. उ. आधृषीयः । छर्द वमने X. प.

२०८ णद भाषा(सा)र्थः X. उ. णद अव्यक्ते शब्दे I. प. टु नदि समृद्धौ I. प. 'समृद्धिर्हर्षे पर्यवस्यति' प्र. नर्द शब्दे I. प.

२०९ णिदि कुत्सायाम् I. प. णिदृ कुत्सासन्निकर्षयोः I. उ. णेदृ कुत्सासन्निकर्षयोः I. उ णुद प्रेरणे VI. उ. णुद प्रेरणे VI. प. क्षेपः प्रेरणम् ।

२१० 'बद स्थैर्ये I. प पदेति कण्ठः' क्षी. पद गतौ IV. आ. पद गतौ X. आ. आगर्वीयः कथादिः । वदि अभिवादनस्तुत्योः I. आ. 'लक्षणया नतिमात्रेऽपि' प्र.

२११ 'भदि कल्याणे X. उ. प्र. क. 'भदिक् शुभे' क. २०१. भदि कल्याणे सुखे च I. आ. भिदि अवयवे I. प. भिदिर् विदारणे VII. उ.

कान्तिस्तुतोर्मदमुदोरलसत्वगत्यो-
मन्देत शप्यथ मदे श्यनि माद्यतीति ।
णौ दीनताप्रमदयोर्मदयेदमुष्य
चौ मादयेत तङि तर्पणशुद्धितृप्त्योः ।। २१२ ।।

स्नेहे मिन्देन्मिन्दयेन्मेदयेच्चौ
मेद्येन्मेदेत द्वयो (रङः? रिङ्) विकल्पः ।
हिंसामेधावत्त्वयोर्मेदतेऽमे-
(दे? द) न्मेदेन्मेदेन मेदेर्मिदे (:) स्युः ।। २१३ ।।

हर्षे मोदेत सुरभीभाव आमोदते शपि ।
मुद संसर्ग इत्यस्य मोदयेन्मोदयेत चौ ।। २१४ ।।

यौ सन्देशोक्त्युक्त्योर्वादयेत वादयेद् वदेद् वदते ।
व्यक्तोक्तौ वदतीत्यभिवादननुतिनतिषु वन्देत ।। १२५ ।।

---

२१२ मदि स्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु I. आ. 'स्वप्न आलस्यम्' । मा मदी हर्ष IV. प. मदी हर्षग्लेपनयोः I. घटादिः । मद तृप्तियोगे X. आ. आकुस्मीयः । 'तर्पणशुद्धावित्येके' प्र.

२१३ मिदि स्नेहने X. उ. 'मिद इत्येके' प्र. ञिमिदा स्नेहने IV. प ञिमिदा स्नेहने I. आ. मिन्नं मेदितमित्यत्र 'विभाषा भावादिकर्मणोः इति इड्विकल्पः । मिदृ मेधाहिंसनयोः I उ. मेदृ मेधाहिंसनयोः I. उ.

२१४ मुद हर्षे I. आ. 'आङ्पूर्वः सुरभीभावे' प्र. मुद संसर्गे X. उ.

२१५ वद सन्देशवचने X. उ. आधृषीयः 'वचने च द्रुमे' प्र. 'वदक् वाक्सन्देशयोः' क. २०५. वद व्यक्तायां वाचि I. प वदिरिदित् २१० तमश्लोके उक्तः ।

ज्ञाने वेत्त्यथ विद्यते भुवि लभायां विन्दते विन्दति
श्ने विन्तां प्रविचारणेऽथ परिवादाख्यानवासेषु चौ ।
ज्ञाने च द्वितयस्य वेदयत ए(क?त)स्मात्तङेव प्रभा-
तीभावेऽपि च धूर्ततास्वपनयोः कण्ड्वादितो वेद्यति ।। २१६ ।।

तेजनविशरण(गतिषु)तङि शीयेतान्त्ययोश्च पीडायाम् ।
शपि शे च सीदति यावासादयति चासीदेत् ।। २१७ ।।

द्वौ ष्वद स्व(ा)द आस्वादे स्वदते स्वादते शपि ।
सिष्वादयिषते सिस्वादयिषेत क्रमेण चौ ।। २१८ ।।

---

२१६ विद ज्ञाने II. प. विद सत्तायाम् IV. आ. विद्लृ लाभे VI. उ. मुचादिः । विद विचारणे VII. आ. विद चेतनाख्याननिवासेषु X. आ. आकुस्मीयः । 'विद चेतनाख्यानपरिवादेषु इत्यपरे' मा. 'वेदनाख्याननिवासेषु' प्र. 'वेदनं ज्ञानम्' । प्र. वेद धौर्त्ये स्वप्ने प्रभाते च । कण्ड्वादिः ।

१२७ शद्लृ शातने I. प. तीक्ष्णीभावस्तत् । 'विशीर्णतायामित्येके । गतावप्यस्ति । शे चायम् । 'शदेः शितः' (१-३-६०) इति तङ' प्र. षद्लृ विशरण-गत्यवसादनेषु I, VI. 'पाघ्रा—' (७-३-७८) इति सीदादेशः । आङः षदः पद्यर्थे X. उ. आधृषीयः । णिजभावे सीदादेशः ।

२१८ ष्वद आस्वादने I. आ. स्वाद आस्वादने I. आ. ष्व षोपदेशस्य णिजन्तात् सनि आदेशसकारस्य षत्वम् । स्वादेः सस्यानादेशत्वान्न षत्वम् ।

स्निग्धीभावे मोचने मोहनायां
स्वेदेत द्यौतादिकात् स्यात् पुषादेः ।
स्वेदे स्विद्येत् स्रावहिंस्योरसूद-
च्छप्यत्राद्यार्थे भवेत् सूदयेच्चौ ।। २१९ ।।

वृद्धौ पौषादिकादृध्येच्छ्नावार्ध्नोद् वर्धनेऽप्यसौ ।
अर्दने गन्धयेतेति चौ तङ गन्धापयेत् पुकि ।। २२० ।।

काङ्क्षायां गृधिरो गृध्यति गर्धेर्गर्धयेत चौ क्रीडायाम् ।
शपि गोधते श्यनि तु परिवेष्टने गुध्यति श्नि कोपेऽगुध्नात् ।। २२१ ।।

बन्धे बध्नात्यथ चौ संयमने (बन्ध?बाधयेत) बाधयते ।
बन्धनकुत्सनयोर्बीभत्सेत प्रतिहताववबाधत तङ ।। २२२ ।।

---

२१९ ञिष्विदा स्नेहनमोचनयोः I आ. द्युतादिः । 'मोहनयोरियेके' प्र· ञिष्विदा गात्रप्रक्षरणे IV· प· पुषादिः । 'षूद क्षरणे I आ. निस्सरणं तत् । हिंसार्थेऽप्ययमस्ति' प्र. असूददिति परस्मैपदं चिन्त्यम् । षूद क्षरणे X· उ·

२२० ऋधु वृद्धौ IV प· पुषादिः । ऋधु वृद्धौ V· प· गन्ध अर्दने X. आ. आकुस्मीयः । गन्धयतीत्यादयश्चुरादिष्वदन्ता' प्र·

२२१ गृधु अभिकाङ्क्षायम् IV. प. 'गृधिर् । यु च लिप्से' क· २१२· 'गर्ध अभिकाङ्क्षायाम्' X. प· क्षी· 'गर्ध क च' क. २१२. 'गुध् ङ क्रीडे' क· २१२· गुध परिवेष्टने IV. प· गुध रोषे IX· प·

२२२ बन्ध बन्धने IX· प. बध संयमने X· उ· बध बन्धने I· आ· चित्तविकारे नित्यं सन् इति बन्धनार्थोक्तिर्व्यर्था । 'बधक् बन्धे बधङ निन्दे च' क· २१३· 'द्रुमे तु-निशातने बन्धनेऽपि तिजि बध्योः सनीरितः । ततस्तिति क्षते खड्गं वत्सान् बीभत्सते तथा' प्र· बाधृ लोडने I· आ. बाधनं प्रतिघातः ।

ज्ञाने बोधेद् बोधते ज्ञापनेऽभौ–
त्सीदुद्बोधज्ञानयोर्बोधतीति ।
बुध्येताथो दर्शने बुन्धते बु–
न्धेच्छप्येते (हिंसने ? बोधने) बोधयेच्चौ ।। २२३ ।।

मिधृ मेधृ वधे मेधावत्त्वे च द्वितयं शपि ।
द्वाभ्यां मेधति मेधेत सङ्गमार्थेऽपि दीर्घवान् ।। २२४ ।।

पाके वधे रध्यति दैवचिन्ता–
प्रद्रोहसिद्ध्यादिषु राध्यतीति ।
सिद्धावराध्नोदथ कामनेऽनु–
रुध्येत रोधे तु रुणद्धि रुन्धे ।। २२५ ।।

---

२२३ बुधिर् बोधने I. उ. 'तच्च ज्ञानमेव' प्र. 'बुध अवगमने I. प. अवगमनं ज्ञापनम्' क्षी. 'उद्बोधज्ञाने अस्यार्थौ' प्र. उदाहरणद्वयमत्र त्रिष्वर्थेषु । 'बुध अवगमने IV. आ. 'ज्वलादिगतबोधतिवदुद्बोधो ज्ञानं चार्थः' प्र. 'उबुदिर् उबुन्धिर् निशामने' I. उ. प्र. क. 'बुध बोधने' X. उ. प्र. क. 'बुन्धिर् ञ् निशामने' क. २१३. 'बुन्धक् वधे' क. २१४. हिंसने इति पाठे बुन्धयेच्चौ' इति स्यात् ।

२२४ मिदृ मेदृ मेधाहिंसनयोः I. उ. अयं पाठो देवादीनाम् । थान्तौ क्षीरस्वामिमते । धान्तौ न्यासपाठे. मेधृ संगमे च I. प.

२२५ रध हिंसासंराद्ध्योः IV. प. संराद्धिः पाकः । राध IV. प. "राधोऽकर्मकाद् वृद्धावेव' वृद्ध्यर्थे इव अकर्मकादेव राधेः श्यन् । अस्य तु सिद्धिद्रोहदैवपर्यालोचनादयोऽर्थाः "। धा, का व्या (स. २ श्लो ६३). राध संसिद्धौ V. प. अनो रुध कामे IV. आ. रुधिर् आवरणे VII. उ.

हिंसौ वधेत् प्रतिहतौ तङि वाधतेऽथ
वृद्धाववर्धत वृधोः शपि, दीपनोक्त्योः ।
वर्धेदवर्धयत वर्धयति त्रयं चौ
पूर्तिच्छिदोश्चङवर्धत वर्धयेद् द्वौ ॥ २२६ ॥

शुद्धौ शुन्धति शुन्धेत धात्वोः शपि, पुषादितः ।
शुध्यन्ति, शोधनायां तु यौ शुन्धयति शुन्धति ॥ २२७ ॥

गुदरवकुत्सितरवयोर्द्युतादितः शर्धते तङाद्रत्वे ।
शर्धति शर्धेत प्रहसने पुनः शर्धयेत शर्धति चौ ॥ २२८ ॥

द्वौ षाध साध सिद्धौ साध्यति साध्नोति साध्नुयात् साध्येत् ।
सिद्धौ सिध्यति गत्यां मङ्गलकृतिशास्त्रयोः सेधेत् ॥ २२९ ॥

---

२२६ 'वध हतौ' क. I. प. 'बाधृङ बाधृवत्' क. २१६. 'बाधृङ विहतौ क. २१४. वृधु वृद्धौ I. आ. वृधु भाषा(सा)र्थः X. उ. वर्ध छेदनपूरणयोः X. उ.

२२७ शुन्ध शुद्धौ I. अयं परस्मैपदीति माधवादयः । 'शुन्धक् शुद्धौ शुन्धव च (क. २२६) इति आत्मनेपद्यपि । शुध शौचे IV. प. शुन्ध शौचकर्मणि X उ. आधृषीयः ।

२२८ शृधु शब्दकुत्सायाम् I. आ. द्युतादिः । 'शब्दकुत्सा पायुरव इत्येके' प्र. शृधु उन्दने I उ. उन्दनं क्लेदनम् । शृधु प्रहसने X. उ. उदित्त्वाण्णिज्विकल्पः ।

२२९ 'षाध्रौ न्य साध् यनौ । सिद्धौ' क. २१८. षाध्रेः साध्नेश्च श्यनि रूपं माधवीये न दृश्यते । षिधु संराद्धौ VI. प षिध गत्याम् I. प. षिधू शास्त्रे माङ्गल्ये च I. प. शास्त्रं शासनम् ।

प्राणेऽन्यते प्राणिति हिंसने श्र-
  द्धायां च यौ चानयते चनेद् द्वौ ।
वधे रवे शप्यचनन्मिदाद्यो
  जायेत जन्यां निगमे जजन्ति ।। २३० ।।

श्रद्धोपहत्युपकृतोरुपघातने श्र-
  द्धायां च तानयति तानयते तनेद् यौ ।
दैर्घ्ये वितानयति च व्यतनद् द्वयं यौ
  विस्तारणे च करणे तनुते तनोति ।। २३१ ।।

ऋजुतायां दीदांसेद् दीदांसेतावखण्डने दानेत् ।
दानेत, रवे धनतीमे शपि धान्ये धनन्ति वेदेऽसौ ।। २३२ ।।

शब्दे शपि ध्वनेदस्य वा मित्त्वाद् ध्वनयेत णौ ।
ध्वानयेताप्यथादन्ताद् ध्वनयेत ध्वनापयेत् ।। २३३ ।।

---

२३० अन प्राणने IV. आ. अन प्राणने II. प. चन श्रद्धोपहिंसनयोः X. उ आधृषीयः । चन च (हिंसायाम्) । I. प. घटादिः । 'चन् शब्दे' क. २१९. जनी प्रादुर्भावे IV आ जन जनने III. प छान्दसः ।

२३१ तनु श्रद्धोपकरणयोः X उ. आधृषीयः । 'तनु व्युपहतौ श्रद्धाघाते श्रद्धोपघातयोः' क. २२०. 'तनु श्रद्धोपहिंसनयोरित्येके' धा. का. व्या (३-५१) 'उपसर्गाच्च दैर्घ्ये' मा. तनु विस्तारे VIII. उ. 'अयं करणार्थेऽपि' । प्र.

२३२ दान अवखण्डने I. उ दानेरार्जवे 'मान्बध—' (३-१-६) इत्यादिना नित्यं सन् । 'दानेरार्जवे सनुक्तेरवखण्डनोक्तिर्व्यर्था' प्र. एवं च अवखण्डने केवल-धातुप्रयोगश्चिन्त्यः । 'धन् रवे' क. २२१. धन धान्ये III. प. छान्दसः ।

२३३ ध्वन शब्दे I. प. ध्वन शब्दे X उ. अदन्तः । 'मि ध्वन' क. २२१.

शप्यर्चामिदयोर्मनत्यवगमे मन्वीत मन्येत त–
ङ्येतावौ श्यनि चाथ पूजितविचारे पूजनाचर्चयोः ।
मीमांसेत सनेव मानयति मानेन्मानयेतेत्यमी
यौ स्युः पूजविधावमानयत चौ स्तम्भे तङेवास्य हि ॥ २३४ ॥

द्वाभ्यां सेवनशब्दयोर्वनति शप्येतौ तनादौ पुन–
र्याच्ञायां वनुते वनोत्यथ करोत्यर्थेऽप्यनुक्तौ वनेत् ।
प्रादौ नित्यमितोऽस्य णौ प्रवनयेदन्यत्र वा स्यादथो
यौ द्वौ वानयते वनेदिति वने(:)श्रद्धोपहत्यादिषु ॥ २३५ ॥

औ दाने सनुते सनोति, शपि सेवायां सनेत्त्रिस्वने
त्रिभ्यः स्यात् स्तनतीति मित्त्वमिह वा सिद्ध्येदुपान्त्यान्त्ययोः ।
दन्त्याद्योऽन्त्यगतोऽस्तनापयदयं मेघस्वनेऽथ स्वने–
ऽदन्तस्य स्वनयेच्छपि स्वनपरिष्कृत्योः स्वनेद्वा मितः ॥ २३६ ॥

---

२३४ 'मान् ङ विचारे, मान् कि चार्चे, मन् च, मन् ङक् च गर्वके' क. २२२. 'मन पूजागर्वयोः मनति' प्र. क. मनु अवबोधने VIII. आ. मन ज्ञाने IV. आ. एतौ औ इति छेदः । औ उप्रत्यये तनादौ इत्यर्थः । मान पूजायां I. आ. नित्यसनन्तः । तथात्वे जिज्ञासार्थः । मिमांसा विचारणा । मान पूजायाम् X. उ. आधृषीयः । मान स्तम्भे X. आ. आकुस्मीयः ।

२३५ वन संभक्तौ I. प. वन शब्दे I. प. वनु याचने VIII. आ. छान्दसः । वनु क्रियासामान्यार्थे । 'ग्लास्नावनुवमां च' (ग. सू.) इति अनुपसर्गादिषां वा मित्त्वम् । उपसर्गान्नित्यम् । 'वन्कि तन्किवत्' क. २२३. 'वन श्रद्धोपघातोपघातोपकार– श्रद्धासु' प्र. क.

२३६ षणु दाने VIII. उ. षण संभक्तौ I. प. ष्टन शब्दे I. प. स्तन शब्दे I. प. स्तन देवशब्दे X. उ. ध्वन्यन्ताः ष्टम्यन्ता घटादय इति मतद्वयं माधवोक्तम् । फणेः पूर्वं घटादय इत्येके इति क्षीरस्वामी । फणेः परस्य स्तनेः क्षीरस्वामिमतेन वा मित्त्वम् । स्वन शब्दे I. प. फणादिः । स्वन अवतंसने I. प. घटादिः फणादिश्च । स्वनण् च (शब्दे), ण् स्वन् मि तंसने क. २२४.

स्यादाप्लृ लम्भनायां यावापयत्यापतीत्युभौ ।
व्याप्तावाप्नोति यावन्त्योक्तोऽसावप्यनिटौ मतौ ।। २३७ ।।

चौ क्षान्तावक्षम्पत् क्षम्पयति प्रेरणप्रणाशनयोः ।
क्षपयेदन्नाद्यार्थे क्षिप्येच्छ्यनि शे क्षिपेत् क्षिपते ।। २३८ ।।

कुपिर् कोपे कुप्यतीति दीपनोक्त्योरकोपयत् ।
चौ कुपि (स्म?स्त)रणेऽस्य स्यान्नुमि कुम्पति कुम्पयेत् ।। २३९ ।।

योग्यत्वशक्त्योः शपि कल्पतेऽथ चौ
स्यान्मिश्रणायामपि कल्पयेत यौ ।
उक्तलये च स्मरणे च कल्पति
स्याद् दुर्बलत्वे (क्रथ?कृप)येत् कथादितः ।। २४० ।।

---

२३७ आप्लृ लम्भने X. उ. आधृषीयः । आप्लृ व्याप्तौ V. प. यौ युजादौ । अन्त्योक्तः आपतीत्युक्तः । 'तपिं तिपं'- इत्यादि कारिकापाठादनिट्त्वम् । मा. ।

२३८ क्षपि क्षान्त्याम् X उ. क्षप प्रेरणे X. उ. 'नाशनार्थोऽप्ययम्' धा. का. व्या. (३-६४) क्षिप प्रेरणे VI. उ.

२३९ कुप क्रोधे IV. प. 'कुप् य इर्' (क. २२५) इति द्रुमे इरित्वेन पाठः कुप भाषा(सा)र्थः X. उ. कुपि छादने X. उ. क्षी. कुबि इति माधवः ।

२४० कृपू सामर्थ्ये I. आ. 'सामर्थ्यं शक्तिर्योग्यता च' प्र. 'कृप मिश्रणचिन्तासामर्थ्येषु' X. उ. (विकल्पितणिच्) प्र. क. कृप दौर्बल्ये X. उ. कथादिः ।

त्राणे गोपायति निन्दने जुगुप्सेत (निन्दने? गोपने) गोपेत ।
व्याकुलतायामिरितो गुप्यति चौ दोपनोक्तयोर्गोपयति ॥ २४१ ॥

शपि सान्त्वने चपति चौ दम्भे शाठ्ये च कत्थने चपयेत् ।
वा मित्त्वात् चापयते चपि गमने चम्पयेच्चम्पेत् ॥ २४२ ॥

क्षेपे टिपिरष्टिप्यति टिपेष्टिपेट्टेपयेत् क्रमाच्छे चौ । (?)
डप सङ्घाते तङ वा डापयते डम्पयेच्च डम्पति चौ ॥ २४३ ॥

---

२४१ गुपू रक्षणे I. प. गुप गोपने I. आ. 'निन्दायां सन् । अन्यत्र यथाप्राप्तं प्रत्ययाः स्युः इति काशिकावृत्तौ (३-१-५). गुप व्याकुलत्वे IV. प. पुषादिः । 'गुप् य इर् व्याकुलत्वे' क. २२७. गुप भाषा(सा)र्थः । X. उ.

२४२ चप सान्त्वने I. प. चह परिकल्कने चुरादिः । आद्यः कथादिः । चप इति मैत्रेयः । 'परिकल्कनं दम्भः शाठ्यं वा' । धा. का. व्या (१.९१) कत्थनार्थो मृग्यः । चुरादौ 'चप' ज्ञपादित्वान्मित् । 'चपक्म कल्के' क. २२८. 'चपक्मि' इत्यपि पाठः । एतदनुसृत्य 'वा मित्त्वात्' इत्युक्तम् । चपि गत्याम् X. उ.

२४३ टिप क्षेपे X. प. प्र. क. 'टिपक् नुदि' क. २२९. टिप्यति टिपेत् इति श्यनि शे च टिपधातुर्मृग्यः । डप सङ्घाते X. आ. आकुस्मीयः । 'डिपि डिप् डप् डपि क् ङ ञ संहतौ' क. २२९ इति ञित्त्वोक्तेः तङ वा । 'डपि डिपि, दम्प दिम्प सङ्घाते' । प्र. क.

क्षेपे डिप्यति डिपति पुषादिकुटाद्योः क्रमेण डेपयति ।
सङ्घे तङि डेपयते डिम्पति डिम्पयति चौ चतुष्कमिदम् ।। २४४ ।।

शपि सन्तापे तपतीत्यैश्वर्ये तपति तप्यते वा श्यन् ।
दाहेऽतपत तपेदथ यावतपत् तापयेदिहान्त्यः सेट् ।। २४५ ।।

ऋदितोस्तिपितेप्योः स्यात् क्षरणे तेपते तङि ।
अन्तिमः कम्पनेऽपि स्यादादिमोऽसौ विकल्पितेट् ।। २४६ ।।

चावर्दनेऽतुतुम्पत् तुम्पति शे हिंसने तुपेत् तुम्पेत् ।
तोपति तुम्पेत् त्रोपेत् त्रुम्पति शप्येव चत्वारः ।। २४७ ।।

---

२४४ डिप क्षेपे IV. प. पुषादिः । डिप क्षेपे VI. प. कुटादिः । चतुष्कम्- डिपि डिप् डप् डपि इति द्रुमोक्ता धातवः ।

२४५ तप सन्तापे I. प. अनिट् । तप ऐश्वर्ये वा IV. आ. अनिट् । 'श्यनभावे न्याय्यविकरणः परस्मैपदी च । तपति इति' इति माधवः । तप सन्तापे X. उ. सेट् । आधृषीयः ।

२४६ तिपृ क्षरणे I. आ. अनिट् । तेपृ कम्पने (क्षरणे) च I. आ. सेट् । तिपृ धातुः क्षीरस्वामिमते सेडिति पक्षद्वयमङ्गीकृत्य 'वेट्' इत्युक्तम् । तथा च कल्पद्रुमे–तिप ऊ ऋङ' (२३०).

२४७ 'तुबि अर्दने X. प. तुपीति दौर्गाः' क्षी. 'तुपिक् त्वर्दने' क. २३२. तुपिर्माधवीये नास्ति । तुन्प हिंसायाम् VI. प. तुप हिंसने VI. प. तुप् पश क्लिशि वधे' क. २३२. २३३. इति मुचादौ कल्पद्रुमोक्तेः । तुन्प हिंसायाम् I. प. तुप हिंसायाम् I. प.

तृप्तिप्रीणनयोः पौषादिकात् तृप्यति, तृप्नुयात् ।
श्नौ, शे तृपेत्, प्रदीप्तौ च यौ तर्पयति तर्पति ॥ २४८ ॥

हर्षमोचनगर्वेषु दृप्यति श्यन्यसावि(र?रित्) ।
उत्क्लेशे शे दृपेद्, दीप्तौ यौ दर्पयति दर्पति ॥ २४९ ॥

क्षरणे(धे?दे)पते द्वाभ्यां तङि, सन्तापने पुनः ।
धूपायत्यायतो दीपनोक्तयोश्चावधूपयत् ॥ २५० ॥

इरितो मोहने लुप्येच्छेदे लुम्पति लुम्पते ।
कम्पने शपि वेपेत क्षेपे चौ वेपयेदिति ॥ २५१ ॥

---

२४८ तृप प्रीणने IV. प. प्रीणनं तृप्तिस्तर्पणं च । पुषादिः । तृप प्रीणने VI. प. तृप प्रीणने संदीपने च X. उ. आधृषीयः ।

२४९ दृप हर्षमोहनयोः IV. प. पुषादिः । दृपधातुः 'स्पृशमृशकृषतृपदृपां च्लेः सिज्वा वक्तव्यः' इत्यनेन विकल्पिताङ । तत इरित्त्वफलः । तथा च कल्पद्रुमे 'ञि दृप् यू इर् हर्षगर्वयोः' (२३२) तत उक्तं 'असाविरित्' इति । मोहनं गर्वः । 'मोचनयोरित्येके' धा. का. व्या. २. ६४. दृप उत्क्लेशे VI. प. दृप सन्दीपने X. उ. आधृषीयः ।

२५० तिपृ तेपृ ष्टिपृ ष्टेपृ क्षरणार्थाः I. आ. अत्र माधवीयधातुवृत्तौ - दिपृ देपृ इति काश्यपः इत्युक्तम् । तयोरुदाहरणमिदम् । धूप सन्तापे I. प. आयतः 'गुपू–' (१-३-२८) इत्यायप्रत्ययात् । धूप भाषा(सा)र्थः X. उ.

२५१ लुप विमोहने IV. प. पुषादिः काव्यादिश्च । 'इर् लुप् य युपि' क. २३५. इतीरित्त्वं चोक्तम् । लुप्लृ छेदने VI. उ. मुचादिः । टुवेपृ कम्पने I. आ. 'विप् क क्षेपे' क. २३५ ।

शप आक्रोशे शपते शपति शपि श्यन्यशप्यताशप्यत् ।
षप सप सम्यग्ज्ञाने सम्बन्धे च द्वयस्य सपति शपि ।। २५२ ।।

स्यातां शपि ष्टिपृ ष्टेपृ क्षरणे स्तेपते तङि ।
स्तेप क्षेपण इत्यस्य स्तेपयेत् स्तेपयेत चौ ।। २५३ ।।

द्वौ ष्टूपिर् स्तूपिरुच्छ्राये दिवादौ स्तूप्यति द्वयोः ।
चौ द्वावनिदितावेतौ स्तूपयेत द्वयोः पदम् ।। २५४ ।।

हिंसादानश्लाघानिन्दायुद्धेष्वृफेदिहाद्यार्थे ।
नोपधयाऽनुमि भवेदृम्फेद् ग्रन्थे गुफेद् गुम्भेत् ।। २५५ ।।

तु(म्प?फ)तुम्फ वधे शे द्वावतुफन्नुमि तुम्फति ।
तोपेत् तुम्पेत् तथा त्रोफेत् त्रुम्फेदित्यपि शप्यमी ।। २५६ ।।

---

२५२ शप आक्रोशे I. उ. शप आक्रोशे IV. उ. षप समवाये I. प. 'समवायः सम्बन्धः सम्यगवबोधो वा' प्र. सप न दृष्टः ।

२५३ ष्टिपृ ष्टेपृ क्षरणे I. आ. 'स्तेप क क्षेपे' क. २३६ अयमन्यत्र न दृष्टः ।

२५४ 'ष्टूप् कोच्छ्राये' क. २३७. 'स्तूप समुच्छ्राये IV. क्षी. ष्टूप् य इर् च' क. २३७. ष्टूप समुच्छ्राये X. उ. स्तूप समुच्छ्राये X. उ. स्तुपेति क्षीरस्वामी ।

२५५ 'ऋफश् दानश्लाघनिन्दाहिंसाजौ' क. २३८. ऋम्फ हिंसायाम् VI. प. गुफ गुम्फ ग्रन्थे VI. प.

२५६ तुफ तुम्फ हिंसायाम् VI. प. नुमीति चिन्त्यम् । तुप, तुम्प, हिंसायाम् I. प. त्रुफ त्रुम्फ हिंसायाम् I. प.

तृप्तिप्रीणनयोस्तृ (म्फि?म्फ) तृ (प्त्यो?फो) स्तृम्फेत् तृफेद् द्वयोः ।
उत्क्लेशार्थे दृफेर्दृम्फेः क्रमाद् दृफति दृम्फति ॥ २५७ ॥

हिंसागत्यो रफेद् रम्फेच्छण्याद्यार्थे मुचादितः ।
रिम्फेत् कथनविश्राणनिन्दायुद्धेषु चारिफत् ॥ २५८ ॥

शब्देऽ (बे? म्बे) त गतावम्बेत् कम्बेदथ कबेत कबरत्वे ।
छादे कुम्बेदेते शपि कुम्बेत् कुम्बयेद् द्वौ चौ ॥ २५९ ॥

शपि चुम्बे चुम्बति चौ हिंसायामस्य चुम्बयेच्चुम्बेत् ।
शप्यर्दे (चु?तु) म्बति चावदर्शनेऽप्यस्ति तुम्बयेत् तुम्बेत् ॥ २६० ॥

---

२५७ 'तृप तृन्फ तृप्तौ VI. प. आद्यः तृफ इत्येके । प्रीणने द्रुमे' । प्र. दृफ दृम्फ उत्क्लेशे VI. प.

२५८ रफ रफि गत्याम् I. प. 'रिफ पश् वधे । रफि रफ् बर्फ गत्यां च' क. २३८ रिफ कत्थनयुद्धनिन्दाहिंसादानेषु VI. प. रिफधातुः कल्पद्रुममते मुचादिः । नान्यत्र । अतः अरिफत् इति ।

२५९ अबि शब्दे I. आ. अम्ब गतौ I. प. वर्फ रफ इत्यादौ क्षीरस्वामी 'अर्बेत्यादौ रेफस्थाने नकारं कौशिको मन्यते' इति । एवमेव कर्ब इत्यस्य कन्ब इति पाठः । कब् वर्णे I. आ. कुबि आच्छादने I. प. कुबि आच्छादने X. उ.

२६० चुबि वक्त्रसंयोगे I. प. चुबि हिंसायाम् X. उ. तुबि अर्दने I. प. तुबि अदर्शने अर्दने च X. उ.

शब्दे रम्बेताथ गत्यामरम्ब-

ल्लम्बेत् स्रंसध्वानयोर्लम्बते तङ ।

अर्दे लुम्बेच्छप्यथादर्शने च

स्यातां लुम्बेल्लुम्बयेदित्युभौ चौ ।। २६१

शपि गत्यां शम्बति स्यात् सम्बन्धे शम्बयेत चौ ।

षर्ब सर्ब गतौ शप्येवोभाभ्यामपि सर्बति ।। २६२ ।।

षन्ब सन्ब गतौ द्वौ शप्युभाभ्यामपि सम्बति ।

सम्बन्धार्थे द्वयोः स्यातां सम्बयेत् स(ा)म्बयेत चौ ।। २६३ ।।

पूर्तावुम्भत्युभति च सञ्चलने क्षोभते द्युतादिगतात् ।

क्षुभ्येत् पौषादिकतः क्षुभ्नाति क्र्यादितः सिध्येत् ।। २६४ ।।

---

२६१ रबि शब्दे I. आ. 'रबि गत्याम् I. प. क. २४२. लबि शब्दे अवस्रंसने च I. आ. लुबि अदर्शने I; प. 'लुब्यर्दने' क. २४२. लुबि तुबि अदर्शने X. उ. 'अर्दन इति केचित्' धा का. व्या. ३.२९.

२६२ शबं गतौ I. प. शन्ब इति कौशिकः । साम्ब सम्बन्धे X. उ. 'शम्ब इति चन्द्रः' क्षी. 'शम्ब चेति मैत्रेयः' मा. षर्व गतौ I. प. सर्ब गतौ I. प.

२६३ षन्ब सन्ब इति षर्ब सर्ब इत्यनयोः कौशिकीयः पाठ इति क्षीरस्वामी । 'साम्ब सम्ब क, संबन्धे' क. ३४३.

२६४ उभ पूरणे VI. प. उम्भ पूरणे VI. प. क्षुभ सञ्चलने I. आ. द्युतादिः । क्षुभ सञ्चलने IV. प. पुषादिः । क्षुभ सञ्चलने IX. प.

हिंस्यां जभ्येन्नाशने जम्भयेज्ज-
म्भेच्चौ द्वाभ्यां याभहिंस्योरजम्भत् ।
हिंसार्थे धातुत्रया (ज्जृ? ज्ज) म्भते (जृ? ज)-
म्भेतैवं जम्भेत शप्येव सप्त ॥ २६५ ॥

नभते द्यौतादिकस्तः पुषादितो नभ्यति श्नि नभ्नाति ।
ए (व) मतोभत तुभ्येत् तुभ्नात्येते वधार्थे षट् ॥ २६६ ॥

क्षेपे दम्भेद् दम्भयेद् दा (म्भ? भ) येत् स्यु-
श्चौ सङ्घाते दम्भयेतेति तङ्वान् ।
दम्भेऽदभ्नोत् क्षेपणे दिम्भयेद् दि-
म्भेच्चौ सङ्घे तङ्वतो दिम्भयेत ॥ २६७ ॥

---

२६५ 'जभ वधे' IV. प. प्र. क. नायं मुद्रिते द्रुमे । जभि नाशने X. उ. 'जभि जभ् यभने' क. २४५. 'जभि वधे' I. प प्र क. अयं मुद्रिते द्रुमे नास्ति । 'जम्भ वधे च द्रुमभाक् शपि' इति प्रक्रियासर्वस्वे जभ जृभि गात्रविनामे इत्यत्र । 'जभिक् नशि । जभि जभ् यभने, जभ् ङ जृम्भे, जभ जृभिङ च, ङी । जृभ् च' क. २४४, २४५. मुद्रितपाठः ।

२६६ णभ हिंसायाम् I. आ. द्युतादिः । णभ हिंसायाम् IV. प. पुषादिः । णभ हिंसायाम् IX. प. तुभ I. आ. द्युतादिः । तुभ हिंसायाम् IV. प. पुषादिः । तुभ हिंसायाम् IX. प.

२६७ 'दन्भुन् दम्भे, दम्भ दिम्भ—क्ङ सङ्घाते, ऽथ दिभ् दभि । दभक् नोदे' क. २४६, २४७. 'दभ दभि दिभि प्रेरणे X उ. दाभयति दम्भयति, दम्भति दिम्भयति दिम्भति' प्र. क. एषु दम्भु V. प. धातुरेव माधवीयादौ दृष्टः ।

यौ भीसन्दर्भयोर्द्वाभ्यां पृथग् दर्भति दर्भयेत् ।
ग्रन्थे दृभेर्दृभेद् दर्भ हिंसायां शपि दर्भति ।। २६८ ।।

राभस्ये शप्यभरत रवे रम्भते लम्भते द्वौ
लाभे तङ्वानलभत पुनः प्रेरणार्थे कथा(द्यो:?दे:)।
धा(त्वो?तो)र्लभापयति लभयेद् द्वौ लुभिर्गार्ध्य इत्य-
स्माल्लुभ्येदित्यथ लुभति शे व्याकुलीभावनायाम् ।। २६९ ।।

दीप्तौ शुम्भेदशुभद् द्वौ शे द्यौतादिकस्य शोभेत ।
शपि दीप्त्युक्तिवधेषु स्यातां शोभेदशुम्भद् द्वौ ।। २७० ।।

वधे सेभति सिम्भेत् षुन्भ सुन्भा(वूति?वुक्ति)हिंसयोः ।
द्वाम्यां सुम्भति शप्येते मूर्धन्यादेः सुभेदिति ।। २७१ ।।

---

२६८ दृभी भये X. उ. आधृषीयः । दृभ सन्दर्भे X. प. आधृषीयः । दृभी ग्रन्थे VI प. 'दर्भ हिंसायाम् I. प. प्र. क. 'भर्भ हिंसे' क. २४७. इति मुद्रिते ।

२६९ रभ राभस्ये I. आ. रभि शब्दे I. आ 'लभिङ शब्दे' क. २४८. डुलभष् प्राप्तौ I. आ. 'लभ प्रेरणे लभयति' प्र. क. अयमदन्तः । लुभ गार्ध्ये IV. प. पुषादिः । लुभ विमोहने VI प. तच्च व्याकुलीकरणम् ।

२७० शुभ शुन्भ शोभार्थे VI. प. 'शुभ्लृङ दीप्तौ शुभप् शुन्भ् श षुन्भ् च षिन्भु च हिंसने' क. २४९. 'शुभ शुन्भ भाषणे I. प. हिंसायां च । 'भासन इत्येके' । धा. का. व्या. १.५६. माधवोऽप्येवम् ।

२७१ षिभु षिम्भु हिंसायाम् I. प. षृभु षृम्भु इत्यत्र माधवः - अत्र मैत्रेय एवं पठित्वा षिभु षिम्भु इत्येके इति । षुन्भ सुन्भ भाषणे हिंसायां च I. प. 'शुभ शुन्भ भाषणे हिंसायां च । भासन इत्येके । षुन्भ इत्यन्ये । आद्यौ शोभार्थौ शे । शुभिर्द्युतादौ च । अन्त्यो दन्त्यादिर्द्रुमशपि । मूर्धन्यादिर्द्रुमशे' प्र. (भूवादौ) । 'सृन्भ सृभ स्रिभु । हिंसे, सुम्भ द्युतौ च' क. २५०.

षृभु षृन्भु वधे तद्वत् सृभु सृन्भु वधे शपि ।
द्वयोः सर्भेद् द्वयोः सृम्भेत् सषयोः फलमूह्यताम् ।। २७२ ।।

द्वाभ्यां स्तम्भे स्तम्भते नोपधो्ऽनिट्
स्तभ्नाति स्तभ्नोत्युभौ रोधनेऽपि ।
स्तुभ्नाति स्तुभ्नोति निष्कोषणेऽपि
द्वौ, स्तोभे स्तोभेत शप्यादिमौ च ।। २७३ ।।

प्रतिबन्धरोधयोः स्कभ्नाति स्कभ्नोत्युभौ शपि स्तभ्भे ।
अस्कम्भत प्रमादे बिस्रम्भे स्रम्भते द्युताद्योऽन्तः ।। २७४ ।।

---

२७२ षृभु षृम्भु हिंसार्थौ I. प. 'सृभु सृम्भु इत्यषोपदेशावेके' प्र. सिषर्भयिषति सिसर्भयिषतीति रूपद्वयलाभः फलम् ।

२७३, २७४ 'ष्टभिङ स्तभिङ स्तम्भे' क. २४९. ष्टभि प्रतिबन्धे I. आ. दन्त्यादिर्दुमादन्यत्र न । स्तम्भु स्तम्भनार्थः सौत्रो धातुः श्नायां श्नौ च । उदित्त्वाद् 'यस्य विभाषे'त्यनिट्त्वम् । 'स्तन्भादयश्चत्वारः सौत्राः । सर्वे रोधनार्था इत्येके । माधवस्तु प्रथमतृतीयौ (स्तन्भु स्कन्भु) स्तम्भार्थौ द्वितीयो (स्तुन्भु) निष्कोषणार्थः चतुर्थो (स्कुन्भु) धारणार्थ इत्याह । सर्वे परस्मैपदिनः । 'क्र्यादौ सिद्धान्तकौमुदी । ष्टुभु स्तोभे I. आ. 'ष्टु (भ?भु) स्तम्भे स्तोभते भीत्या । अयं व्यापारे प्रसिद्धः । स्तोभते पाके । सौत्रश्चायम्' । प्र. 'ष्टुभुङ ष्टभिङ स्तभिङ स्तम्भे' क. २४९.

स्कभि प्रतिबन्धे I. आ. अस्य प्रमादोऽर्थो न दृश्यते । अस्रम्भत प्रमादे इति पाठः स्यात् । तदात्वे श्रम्भु प्रमादे I. आ. अत्र माधवः- 'दन्त्यादिरिति चन्द्रः । सर्वस्वे तु–श्रम्भु पाके । स्रन्भु इत्येके इति भ्वादौ । 'स्रन्भु हर्षे' प्र. क. 'स्रन्भु ङ स्मृतः प्रमादे, लृ स्रन्भु ङ विश्वासे' इति मुद्रिते । स्रन्भु विश्वासे I. आ. द्युतादिः ।

रोगे चावामयते रवसेवागतिषु चामतीति शपि ।
क्षान्तौ षितः क्षमेत क्षाम्येच्छ्यन्यषिदिरिच्चासौ ।। २७५ ।।

भक्षणे छान्दसाच्चम्नोति श्नावथ चमेच्छपि ।
आर्द्रत्वे तिम तीमेति द्वौ तिम्येत् तीम्यति श्यनि ।। २७६ ।।

कोपे भामेत शपि स्याद् भामयते कथादितश्चलने ।
भ्रमति भ्राम्यति वा श्यन्यनवस्थाने भ्रमेत् भ्राम्येत् ।। २७७ ।।

चौ वेष्टने यमयतेऽथ भोजनायां घटादितश्चैवम् ।
व्यापारादौ त्वायामयत्यथो यच्छति प्रशमनायाम् ।। २७८ ।।

---

२७५ अम रोगे X. उ. अम गत्यादिषु 1. प. 'शब्दसंभक्त्योरादिशब्देन ग्रहः' मा. क्षमूष् सहने I. आ. क्षमू सहने IV. प. 'क्षमू । इर् भ्य मर्षे' क. २५१, २५२. अतः इरिदित्युक्तिः । अक्षमत्, अक्षमित् इत्यङ्विकल्पः इरित्वफलम् । पुषादित्वान्नित्याङिति माधवपक्षे अक्षमदित्येव ।

२७६ चमु भक्षणे V. प. चमु अदने I. प. तिम तीम आर्द्रीभावे IV. प.

२७७ भाम क्रोधे I. आ. भाम क्रोधे X. उ. भ्रमु अनवस्थाने IV. प. भ्रमु चलने I. प. 'वा भ्राश'- (३-१-७०) इति पक्षे श्यन्। तदभावे शप् ।

२७८ यम परिवेषणे X. उ. तच्च 'परिवेष्टन'मिति माधवः । 'यम च परिवेषणे । तच्चात्र वेष्टनम् । चान्मिदित्यनुषङ्गः । पटं यमयति' प्र. 'यमोऽपरिवेषणे' इति परिवेषणे मित् । परिवेषणं भोजनम् । परिवेषणे यमयति ब्राह्मणान्' । प्र. 'अयं परिवेषणादन्यत्र अमन्तोऽपि न मित्' मा. घटादिरयम् । यम उपरमे I. प. 'इषुगमियमा'मिति छः ।

आलोचने चौ तङि शामयेत

शान्तावशाम्यत्, तपसि प्रखेदे ।

श्राम्यत्यमू द्वाविदितौ श्यनुक्तौ

निमन्त्रणे श्रामयते कथादौ ।। २७९ ।।

अविक्लवत्वे समतीति शप्यद-

न्तादविक्लवत्वे समयेत; सान्त्वने ।

समापयेदित्यथ चावसामयत्

सम्येत् पुषादेः परिणामवाचिनः ।। २८० ।।

वितर्के स्यामयेतेति चौ तङ्वान् शशपोः स्वने ।

स्यमति द्वौ फणादी च कथादौ तु स्यमापयेत् ।। २८१ ।।

---

२७९ शम आलोचने X आ. आकुस्मीयः । शमु उपशमे IV. प. श्रमु तपसि खेदे च IV. प. शमादिः । शमु भिर् य शमे शम् ङ कः आलोचे, श्रमु ्यिति इर् तपःखेदयोः' क. २५५ श्राम निमन्त्रणे श्रामयति' । प्र. क. अयमदन्तश्च । मुद्रिते द्रुमे न दृश्यते ।

२८० षम ष्टम अवैक्लव्ये समति स्तमति धीरः । अविक्लवो भवतीत्यर्थः । आद्यो द्रुमकथादौ च । दन्त्यादिः परिणामे पुषादौ' । प्र. भ्वादौ । 'षम ष्टम । वैक्लव्येऽथ क्साम सान्त्वे ' क. २२६. वैक्लव्ये इति माधवः ।

२८१ स्यम वितर्के X. आ. आकुस्मीयः । स्यमु शब्दे I. प. 'स्यमुण् श ध्वनने (क २५६.) इति द्रुमे शविकरणोऽपि । 'स्यम शब्दे X. उ. प्र. क. (अदन्तः) ।

सङ्ग्रामयते सङ्ग्रामयेत सङ्ग्रामयेत् वयं युद्धे ।
कथादिकादिहामन्त्रणे समि ग्रामधातुतोऽप्यन्त्यौ ।। २८२ ।।

गत्यामयेदयेताप्ययतेऽथ च(ा)येत दर्शनार्चनयोः ।
चायति चायेता,वनगत्योर्नयते गतौ नयेत शपि ।। २८३ ।।

शपि सन्तानावनयोस्तायेत, गतौ तयेत दाने स्तः ।
दायति दायेतावनगत्यादानहननेऽपि तङि दयते ।। २८४ ।।

क्षये चौ व्याययेद् वित्तत्यागेऽदन्ताद् व्ययापयेत् ।
शपि व्ययेत तद्वयेव गत्यां तु व्ययते व्ययेत् ।। २८५ ।।

ईर्ष्यायामीर्ष्यानादरयोरपि सूर्ज्य(क्ष्य)ति द्वयोर्धात्वोः ।
तद्वत् सूक्ष्यति च द्वितयेऽन्त्यो दन्त्यादिरत्र शपि सर्वे ।। २८६ ।।

---

२८२ सङ्ग्राम युद्धे X. आ. सङ्ग्रामशब्दात् 'तत्करोति'- इति णिचि उभयपदित्वम् । ग्राम आमन्त्रणे X. उ.

२८३ 'अय गतौ I. उ. प्र. क. 'अयञ् गतौ' क. २५७. अय गतौ I. आ. चायृ पूजानिशामनयोः I उ 'णय तय रक्षणे चेत्वन्ये' I. प. प्र. चाद् गतौ ।

२८४ तायृ सन्तानपालनयोः I. आ. तय गतौ I. आ. 'दायृ दाने । दायति दायते' प्र. क. 'दायृञ् दाने' क. २५९. दय दानगतिरक्षणहिंसादानेषु I. आ. मूलेऽपिना दानपरिग्रहः ।

२८५ 'व्यय क्षये' X. प. क्षी. व्यय वित्तसमुत्सर्गे X. उ. अदन्तः । व्यय वित्तत्यागे I. आ. व्यय गतौ I. उ. 'व्ययक् नुदि' (क. २६२) इति प्रेरणायामपि ।

२८६ 'षूर्ज्य ईर्ष्यायाम् । सूर्ज्यति । सूक्ष्य सूर्ज्य अनादरे च। सूक्ष्यति सूर्ज्यति' प्र. क.

गत्यामीर्ते क्षेपे यावीरयतीरतीत्यथेर्ष्यायाम् ।
सन्मार्गावस्थानेऽपीर्येदीर्येत कण्ड्वादेः ॥ २८७ ॥

कौटिल्ये कोरति शपि, शब्दे कुरति, च्छिदाविलेखनयोः ।
खनने च खुरति शेऽथो शपि गमनप्रतिहतौ भवेत् खोरेत् ॥ २८८ ॥

कौटादिकादुद्धरणे गुरते गूरयेत चौ ।
गतिहिंसनयोर्गूर्येतेत्येतत् त्रितयं तङि ॥ २८९ ॥

भीमत्वशब्दयोः शे स्यादघुरच्छपि घोरते ।
घूरी हिंसावयोहान्योः श्यनि तङ्वानघूर्यत ॥ २९० ॥

---

२८७ ईर गतौ कम्पने च. II. आ. ईर क्षेपे X. उ. 'इरञ् ईर्ष्यायां मार्गावस्थाने च । अकार उक्त्यर्थ :। 'हलि च' इति दीर्घः । ईर्यति ईर्यते । ईर्ष्यति सन्मार्गे तिष्ठति वेत्यर्थः' - प्र. सुब्धातुपु कण्ड्वादौ । ईर्ष्यायामेव सि. कौमुद्याम् ।

२८८ 'कुर कौटिल्ये' I. प. प्र. क. 'क्मर् कौटिल्ये' इति मुद्रिते द्रुमे २६२. कुर शब्दे VI. प. 'खुर् श क्षोरच्छिदोः' क. २६३. 'क्षुरश् । विलेखे खनने (क. २६३) इति विलेखनखनने क्षोरशब्दार्थः ।) 'खुर छेदने' मा. 'खुर विलेखने । विलेखनं छेदः' क्षी. खननार्थः द्रुमेऽधिकतया । खेरृ गतिप्रतिघाते I. प.

२८९ गुरी उद्यमने VI आ. कुटादिः । गुर उद्यमने X. आ. आकुस्मीयः । गुरी हिंसागत्योः IV. आ.

२९० घुर भीमशब्दार्थयोः VI. प. 'तेऽघोरिघुर्महाघोरम्' इत्यत्र घुरिस्तुदादिरुदात्तेदिति शङ्करेणोक्तेः शप्यन्यत्र वा तङ्वान् घुरि[illegible]' तुदादौ प्र. घुरी हिंसावयोहान्योः IV. आ.

गत्यदनयोश्चरति, चौ चर संशयने विचारये,च्चौर्ये ।
शपि चोरति चौ चोरयति श्यनि दाहेऽस्ति चूर्येत ।। २९१ ।।

त्वरणे तुतोर्ति वेदे त्वरणगतित्वरणहिंसने तूर्येत ।
अग्रगतावपुरच्छ्यनि पूर्तौ पूर्येत पूरयेत् पूरति चौ ।। २९२ ।।

विक्रमणेऽदन्ताभ्यां वीरयतेऽत्रैकतस्तङेव स्यात् ।
एवं शूरयते च स्तम्भनवधयोस्तु शूर्येत ।। २९३ ।।

षूरी हिंसास्तम्भनयोः श्यनि तङ्वानसूर्येत ।
ऐश्वर्यदीप्त्योर्मूर्धन्यदन्त्यादिभ्यां सुरेदिति ।। २९४ ।।

पर्याप्तिवारणालङ्क्रियास्वलेदलति चालतेऽन्त्याद् द्वौ ।
शे स्वप्नक्षेपणयोरैलच्चावेलयेदिहान्त्यार्थे ।। २९५ ।।

---

२९१ चर गतिभक्षणयोः I. प. चर संशये X. उ. 'चुर् कि स्तेये' क. २६५. 'केचित् सर्वचुरादीनामनित्यण्यन्ततां जगुः' (चुरादौ) प्र. चूरी दाहे IV. आ.

२९२ तुर त्वरणे III. प. (छान्दसः) । तूरी गतित्वरणहिंसनयोः IV. आ. पुर अग्रगमने VI. प. पूरी आप्यायने IV. आ. 'आप्यायनं वृद्धिः' क्षी. 'ग्रासार्थं चायम्' प्र. पूरी आप्यायने X उ. ईदित्वाण्णिज्विकल्पः ।

२९३ वीर शूर विक्रान्तौ X. आ. आगर्वीयः । शूरी हिंसास्तम्भनयोः VI. आ.

२९४ 'षूरी हिंसास्तम्भनयोः' VI आ. प्र. क, 'शूर् षूर् ञ्यी स्तम्भे हिंसे' क. २६९. षुर ऐश्वर्यदीप्त्योः VI. प. 'षुर् सुर् श भैश्ययोः' क. २६९. सुर् द्रुम एव ।

२९५ अल भूषणपर्याप्तिवारणेषु I. प. अत्र मैत्रेयः- 'अकारमनुनासिकस्वरितमिच्छन्ति' मा. एवं अल, अलँ इति धात्वोरन्त्यस्य द्वौ उभयपदादेशौ । इल स्वप्नक्षपणयोः VI. प. 'प्रेरणयोः' प्र. इल प्रेरणे X. उ.

संख्यानशब्दयोः शपि कलते चौ क्षेपणे तु कालयते ।
उपदेशे कालयतेऽद(न्त्या ? न्ता)द् गतिसंख्ययोः कलापयते ॥ २९६ ॥

चलने चयने च स्यात् क्षलतीति ज्वलादितः ।
चौ शौचकर्मणि क्षालयेत क्षालयतीत्युभौ ॥ २९७ ॥

प्रेरणे केलयेच्चौ शे श्वैत्यक्रीडनयोः किलेत् ।
बन्धे कीलेत् केलृ चालगत्योः केलति शप्युभौ ॥ २९८ ॥

कुल संस्त्याने बन्धुषु कोलति शपि कूल रोधने कूलेत् ।
अदने गलतीत्यथ चौ गालयते गालते तङ्वात् ॥ २९९ ॥

चौ भृत्यां चालयते शपि कम्पे चलति शे विला(सौ ? से), शे ।
वसने चिलति, गतौ चलनेऽपि च चेलतीति शपि चेलेः ॥ ३०० ॥

---

२९६ कल शब्दसंख्यानयोः I. आ. कल क्षेपे X. उ. वेल कालोपदेशे X. उ. इत्यत्र माधवः- काल इत्यपि धातुरिति मैत्रेयः । कल गतौ संख्याने च X. उ. अदन्तः ।

२९७ क्षर सञ्चलने इत्यत्र माधवः- क्षल इति क्वचिन् पठ्यत इति I. प. ज्वलादिः । 'क्षल सञ्चये च' क्षी. 'क्षल् ज चाले चये' क. २७१. क्षल शौचकर्मणि X. उ.

२९८ किल् कि नुदो किलश् शौक्ल्ये क्रीडे' क. २७ , २७१. किल क्षेपे X. उ. क्षी. 'किल श्वैत्ये VI. प. श्वैत्यक्रीडनयोः इति मैत्रेयः मा. कील बन्धने I. प. केलृ चलने I. प.

२९९ कुल संस्त्याने बन्धुषु च I. प. कूल आवरणे I. प. गल अदने I. प. 'स्रावणेऽप्यनेकार्थत्वात्' क्षी. गल स्रवणे X आ. आकुस्मीयः ।

३०० चल भृतौ X. उ. चल कम्पने I. प घटादिः । चल विलसने VI. प. चिल निवसने VI. प. 'चेल् चेलृ केलृवत्' क. २६३. चेलेश्चलनगती आर्थौ द्रुमे उक्तौ ।

घान्ये शपि जलेच्चौ संवरणे जालयेदिति ।
गहने निलतीति स्यान्नीलत्वे शपि नीलति ।। ३०१ ।।

प्रतिष्ठायां शपि तलेत् तालयेच्चौ, गतौ शपि ।
तेलति, स्निग्धतायां शे तिलेच्चौ तेलयेदिति ।। ३०२ ।।

उन्माने शपि तोलेच्चौ तोलयेताप्यतूतुलत् ।
निष्कर्षे शपि तूलेच्चौ पूर्तौ तूलयते तङि ।। ३०३ ।।

विदीर्णत्वे शपि दलेद् वा मितो णावदालयत् ।
ह्रस्वेन दलयेच्चाथ दालयेच्चौ विदारणे ।। ३०४ ।।

गत्यर्थे शपि पलति त्राणे पालयेदथ क्षेपे ।
पेलयति (ति?) रोधने शपि पीलति पेलृ गतिचलनयोः पेलेत् ।। ३०५ ।।

---

३०१ 'जल घान्ये I. प. घान्यमतैक्ष्ण्यम् प्र. 'घात्ये' क्षी. धान्ये मैत्रेयः । घातने मा. 'जलक् पिधाने, जल ज घान्ये' क. २७४. जल अपवारणें X. उ. णिल गह्वने VI. प. णील वर्णे I. प.

३०२ 'तल प्रतिष्ठायाम्' X. प. प्र. 'तल् कि प्रतिष्ठितौ' क. २७६. तल प्रतिष्ठायाम् X. उ. तिल गतौ I. प. तिल स्नेहने VI. प. तिल स्नेहने X. उ.

३०३ 'तुल् क्युन्मितौ' क. २७६. तुल उन्माने X. उ. तूल निष्कर्षे I. प. 'तुल् निष्कर्षे' क. २७६. इत्युदुपधोऽपि । 'तूल पूरणे X. आ. प्र. क. 'तूल् क्ङ पूरणे' क. २७६.

३०४ दल बिशरणे I. प. 'विदारणे प्र. 'दल् मि भेदे' क. २७६. मि' विकल्पित-मित्त्ववत् । दल विशरणे X. उ.

३०५ पल गत्तौ I. प. पाल रक्षणे X. उ. 'पिल प्रेरणे X. प्र. क. क्षेपार्थो मृग्यः । 'पिल् क् नुदि' क. २७७ पील प्रतिष्टम्भे I. प पेलृ गतौ I प. पल् ज् पल्ल गतौ, पेलृ चाले च' क. २७७.

महत्त्वे शपि पोलेच्छे पुलेच्चौ पोलयेत् पुले: ।
सङ्घाते शपि पूलेच्चौ पूलयेताप्यपूलयत् ।। ३०६ ।।

गत्यां तथैव निष्पत्तौ विशीर्णत्वविकासयो: ।
शपि क्रमात् फलेत् त्रिभ्यो गत्यर्थोऽयं ज्वलादिग: ।। ३०७ ।।

विश्राणनस्मृतिवधेषु बलेद् बलेत ।
स्यात् प्राणने बलति शप्यथ चिन्तनायाम् ।
चौ बालयेत बलने बलयेत मित्त्वात्
क्षेपे ख्वबीबलदिह स्मरणे तङेव ।। ३९८ ।।

शे भेदने बिलति चौ बेलयते शपि विहिंसवितरणयो: ।
परिभाषणे च(ब ? भ)लते चौ तङयाभाण्डने तु भालयते ।। ३०९ ।।

---

३०६ पुल महत्त्वे I. प. 'पुल महत्त्वे । तुदादौ चायं क्षीरस्वामिन: । भूवादौ च स एवाह तुदादौ पुलतीति' पुरुषकार: P–९६. नायं मुद्रिते तरङ्गिण्याम् । 'पुल श् पुल् ज महत्त्वे' क. २७७. पूल सङ्घाते I. प. पूल संघाते X. प.

३०७ 'फल गतौ' I. प. प्र. क. ञिफला विशरणे I. प. 'तच्च विशीर्णत्वं विकसनं च' प्र. 'ञिफला भिदि । फल् निष्पत्तौ फल् ज गतौ' क. २७८.

३०८ 'ब् बल् म जीवने । बल ज् धान्यावरोधे च, बल ङ दाने वधे बलक् । ङ च नीरूपणे' क. २७८, २७९. दानवधनिरूपणानि द्रुममात्रदृष्टानि । 'गत्यर्थेऽपि काशकृत्स्नेनोक्तम्' पा. धा. स. बल प्राणने धान्यावरोधे च I. प. ज्वलादि: बल प्राणने X. ज्ञपादित्वान्मित् । बल निरूपणे X. आ. प्र. क. क्षेपार्थो मृग्य: ।

३०९ बिल भेदने VI. प. बिल भेदने X (उ ?) 'बेलतीति शपि इत्यात्रेय:' मा. भल भल्ल परिभाषणहिंसादानेषु I. आ. भल आभाण्डने X. आ. आभाण्डन- मार्जनम् । 'निरूपणम्' भी.

धरणे शपि मलते मलकरणे मलयेत् कथादितः, श्लेषे ।
अमिलत् सङ्गमने मिलति मिलेत निमेषणे तु शपि मीलेत् ३१० ॥

चौ रोहणे मोलयति मोलयेत प्रतिष्ठितौ ।
शपि मूलेद् रोहणार्थे मूलयेन्मूलयेत चौ ॥ ३११ ॥

विलासार्थे शपि ललेदीप्सायां लालयेत चौ ।
तङेवाथ कथादेः स्याल्ललयेदललापयत् ॥ ३१२ ॥

संवरणे शे विलति क्षेपे चौ वेलयेत, शपि चलने ।
वेलेत् कालोपदिशौ वेलापयते कथादिगतात् ॥ ३१३ ॥

गमने वेगे च शलेद् द्वाभ्यां संवरणचलनयोः शलते ।
शप्येते, श्लाघे चौ शालयते तङ्यशालतेति शपि ॥ ३१४ ॥

---

३१० मल धारणे I आ· 'चुराद्यदन्तान्मलयतीति भट्टिः' क्षी. मिल श्लेषणे VI प. मिल सङ्गमने VI. उ· मील निमेषणे I· प.

३११ मूल रोहणे X· उ. 'मुल इति नन्दी' क्षी. मूल प्रतिष्ठायम् I· प· 'मुल् मूल् क रोहणे मूलञ् प्रतिष्ठायां' क· २८२. शप्यात्मनेपद्यपि द्रुमे ।

३१२ लल विलासे I· प· लल ईप्सायाम् X· आ· आकुस्मीयः । 'लल ईप्सायाम् । ललयति' प्र. क· अदन्तः ।

३१३ विल संवरणें VI. प· बिल क्षेपे X. उ· वेलृ चलने I. प· वेल कालोपदेशे X. उ· कथादिः ।

३१४ शल गतौ I. प· 'शल श्वल्ल श्वल वेगे' क· २८२· द्रुमे एव वेगार्थः । शल इति चलनसंवरणयोः I. आ· शठ श्लाघायाम् X· आ· आकुस्मीयः । 'शल इति कौशिकः' क्षी. 'शाल् ङक् श्लाघे' क· २८२· 'शट श्लाघायाम् । शाटयते' प्र. क. शाडृ श्लाघायाम् I. आ. डलयोरेकत्वस्मरणात् शालते इत्यपि । 'ङ शालृ कत्थने' क· २८२·

उञ्छे शिलेच्छपि गतौ चलनेऽपि च शेलति ।
समाधौ शीलतीत्यभ्यासे कथादेरशीलयत् ।। ३१५ ।।

षल सल गतौ शपि सलत्यथोञ्छने शे सिलेद् गतौ चलने ।
शपि सेलति चलनार्थे दन्त्यादेः सेलयेदिति चौ ।। ३१६ ।।

स्थानीभावे स्थलति ज्वालादिकयोरथ स्फुल स्फुरणे ।
चलने च स्फुलति स्याच्चलने पुनरस्फुलीदिति च ।। ६१७ ।।

निरासे क्षेवति क्षीव्येत् क्षेवेत् क्षीवेदयं द्वयोः ।
दर्पे (क्षे ? क्षी) वेदिह हैतीयिकं श्यन्यपरे शपि ।। ३१८ ।।

---

३१५ शिल उञ्छे VI. प. शेलृ गतौ I. प. 'शेल षेलृ केलृवत्' क. २८३. 'केल तु . ...चालगत्योः' क. २७०. शील समाधौ I. प. शील उपधारणे X. उ. 'उपधारणमभ्यासः' मा.

३१६ षल सल गतौ I. प. षिल उञ्छे VI. प. 'सेलृ चलने' X. प. प्र. क. 'सेलृ क् वेले' क. २८५.

३१७ स्थल ष्ठल स्थाने I. प. ज्वलादिः । स्फुल सञ्चलने VI. प. 'स्खल् मि चये चले । स्फुल् शि स्फूर्तौ च' क. २८४. 'स्फुर स्फुल सञ्चलने । स्फुर स्फुरणे स्फुल सञ्चलने इत्येके । तत्र स्फुरणं शोभा' तुदादौ प्र. स्फुलेः कुटादित्वात् गाङ्कुटादिभ्य इति ङित्वादगुणत्वे अस्फुलीत् ।

३१८ क्षीवृ निरसने I. प. प्र. क. क्षिवु निरसने IV. प. प्र. क. 'क्षिव । क्षिव यु क्षीव निरासे' क. २८८. क्षीवृ मदे I. प. प्र. क.

Acknowledgement

I hereby acknowledge my sincere and ever-lasting gratitude to our Head of the Department, Dr. K. Raghavan Pillai, Director and Professor of Sanskrit, with whose kind permission, I took the responsibility of editing this work and whose valuable guidance and suggestions enabled me to complete all processes of the publication work within a time limit.

I am also thankful to Shri. M. Madhavan Unni, Research fficer, my friend and colleague, who helped me much in this connection.

Trivandrum,
21-11-1978.

S. MURALIDHARAN NAYAR
Asst. Research Officer

कृत्यरत्नावल्या:

विषयानुक्रमणिका

चैत्रमासः

(Pages 1—20)

वैशाखमासः

(Pages 20—33)

ज्येष्ठमासः

आषाढमासः

श्रावणमास:

भाद्रपदमासः

(Pages 57—83)

महालयाः

आश्विनमासः

(Pages 102—153)

कार्तिकमासः

(Pages 154 – 192)

मार्गशीर्षमासः

पौषमासः

(Pages 196—203)

माघमासः

(Pages 203–214)

फाल्गुनमासः

(Pages 214—231)

मलमासकृत्यानि

(Pages 232—234)

Appendix I

Index of works cited in Kṛtyaratnāvali

A. I. – Works

A I. – Works

A. I. – Works

A. I. - Works

A. I. – Works

Appendix II

Index of authors cited in Kṛtyaratnāvali

A. II. - Authors

A. II. – Authors

Appendix III

Index of important Vratas explained in Kṛtyaratnāvalī

A. III. – Vartas

Appendix IV

Important Zodiacal conjunctions mentioned in Kṛtyaratnāvali